

1/2015

BESKYDY

zpravodaj chráněné krajinné oblasti

Kresba: L. Kunc

Monitoring velkých šelem v Beskydech

Jak dále v ochraně šelem?

**Velké šelmy bychom měli
především poznat a přijmout
jejich existenci – rozhovor
s Jaroslavem Červeným**

Rysbook

Beskydský bestiář

Rys, vlk a medvěd bezesporu patří mezi to nejatraktivnější, co lze v Beskydech potkat. Tedy spíše než je potkat, dokáže poučený člověk zaznamenat jejich pobytové znaky. A protože šelmy vždy přitahovaly pozornost, máme o nich mnoho různých pozorování a záznamů stop. Bohužel, ne všechny jsou ověřené a věrohodné. Rozchází se také údaje o počtu šelem uváděné mysliveckou veřejností a biology. Člověk se začne ptát. Jak to tedy s těmi šelmami je? Jsou v Beskydech trvale všechny tři druhy? Rozmnožují se tu? Kde se vyskytují pravidelně a kde jen občas přechází? Co je nejvíce ohrožuje? Máme na tom šanci něco změnit? To jsou určité zajímavé a důležité otázky, na které mohou odpovědět odborné studie a různé výzkumy. O těch si budeme povídat v tomto čísle zpravodaje. Ale nad všemi těmito otázkami stojí jedna zásadní. Skutečně jsme ochotni se pro zachování velkých šelem uskrovnit a změnit svůj přístup k využití hor? Pro nás jsou hory oblíbeným místem zábavy a odpočinku, ale pro šelmy nenahraditelným domovem. Necháme jim ho?

František Jaskula

Monitoring velkých šelem v Beskydech

František Jaskula

Zdá se to být k nevíře, ale v únoru letošního roku zorganizovala zooložka Dana Bartošová již 31. sčítání šelem v Beskydech. Jako každý rok se v terénu pohybovalo několik desítek dobrovolníků. Díky nim získala ochrana přírody mnoho cenných informací. Přesto zde zbývá řada nezodpovězených otázek. Jaké je složení populací jednotlivých druhů šelem? Kudy probíhají migrační trasy? Jsou zde skutečně životaschopné populace? Které aktivity šelmám v Beskydech nejvíce škodí? Jak velká jsou jejich teritoria? Hrozí jim příbuzenské křížení?

Pokud máme něco chránit, musíme to nejdříve dobře poznat - proto připravila Agentura ochrany přírody a krajiny ČR projekt nazvaný Monitoring velkých šelem. Ten byl zahájen v roce 2011 a běžel do konce roku 2014. Jeho realizátorem byl Ústav biologie obratlovců AV ČR ve spolupráci s ČSOP Salamandr a dalšími pracovníky v terénu. Cílem projektu bylo zjistit velikost a stav populace rysa ostrovida, medvěda hnědého a vlka obecného v CHKO Beskydy.

Rysi s obojkem

Nejatraktivnější součástí projektu byla GPS telemetrie rysa. Každý rok po dobu trvání projektu se podařilo odchytit do sklopné pasti jednoho rysa, který byl po zdravotním vyšetření a změření vybaven speciálním GPS obojkem. Ten pomocí satelitů určoval třikrát denně polohu zvířete a s využitím mobilního operátora odesílal informace o pohybu zvířete. Tak se podařilo sledovat jednu rysí slečnu a tři kocoury.

Získané výsledky jsou velmi zajímavé. Zatímco mladá samice Ivonka se pohybovala na domovském okrsku o velikosti cca 150 km², nejstarší a také největší samec Ludvík využíval území až 700 km², tedy čtyřiapůlkrát větší. Teritoria zbylých dvou samců byla kolem 150 km². Všechny hodnoty vycházejí z metody výpočtu minimum convex polygon (MCP) - kdy se spojí body nejvzdálenějších výskytů a vypočítá se plocha. Rys Ludvík se ukázal také jako pěkný tulák, když ke konci říje migroval z Javorníků až do oblasti Kysuckých Beskyd a zpět. Přitom musel překonat nejen řeku Kysucu, ale také frekventovanou železnici a silnici mezi Čadcou a Žilinou.

Data získána sledováním rysice Ivonky zase upozorňují na migrační význam sedla Pindula jako spojnice mezi masivem centrálních Beskyd a Veřovskými vrchy. Ivonka zde několikrát přešla přes frekventovanou silnici I/58 spojující Rožnov a Frenštát. Pro průchod si vybrala poslední, asi kilometrový

Jeden z rysů (Ludvík), kterého se podařilo odchytit a dát mu GPS obojek.

úsek, kde je les zachován po obou stranách silnice a kde nejsou žádné lidské stavby.

Co nám prozradil monitoring?

Pohyb v terénu umožnil nashromáždit řadu informací o pobytočných znacích, tedy o stopách, kořisti, a také sesbírat vzorky trusu, které byly následně analyzovány. Pomocí těchto analýz byly získány nejen další údaje o kořisti šelem v Beskydech, ale vzorky byly spolu s chlupy zachycenými v takzvaných „chlupových pastech“ využity také pro genetickou analýzu. Díky ní bylo za dobu projektu identifikováno 18 různých jedinců rysa. Všechny 5 samic bylo zaznamenáno v Moravskoslezských Beskydech.

Potěšující je, že populace zatím není ohrožena příbuzenským křížením a její genetická variabilita je vyšší než v případě šumavské populace. Podařilo se také získat vzorky dvou různých medvědích samců a jedné medvědice. Geneticky byli také rozlišeni dva různí jedinci vlka.

Fotopasti nám poskytly také mnoho snímků rysů. Jedinečnost rysího zbarvení nám přitom umožnila výbornou identifikaci jednotlivých zvířat. Při vyhodnocení těchto údajů spolu s analýzami DNA jsme se dozvěděli, že počet vysledovaných stálých dospělých jedinců kolísal mezi 8–9. Celkově bylo pozorováno 12 kotat. Z nich se alespoň 5 dožilo prvního roku života.

Mají v Beskydech šanci?

Rys se jeví jako druh relativně přizpůsobivý, schopný přežívat v dnešní pozměněné krajině za předpokladu, že má k dispozici

dostatek zalesněných klidových ploch, nezbytných pro výchovu mláďat. Je schopný ulovit kořist i v blízkosti lidských sídel nebo frekventovaných turistických stezek. Turisté obvykle nevědí, že rys může v klidu odpocívat v houštině jen několik desítek metrů od nich nebo tam mít ukrytou kořist, poblíž které se zdržuje i několik dní. Samozřejmě pohyb mimo vyznačené cesty nebo turistické akce pořádané v noci, kdy je zvíře aktivní, na něho působí silně rušivě.

Údaje o výskytu medvěda pocházejí pouze ze severovýchodní části Beskyd. Jeho výskyt je celkem pravidelný, ale za celé sledované období se medvěd v území zdržoval pouze po dobu týdnů.

Nejprůkaznější údaj o výskytu vlka v Beskydech představuje mladá vlčice sražená autem u obce Krhová. V době projektu se nepodařilo získat údaje o rozmnožování nebo pobytu vlčí smečky. ■

Vlčice sražená autem je zatím nejprůkaznějším údajem o výskytu vlka v Beskydech.

Jak dále v ochraně šelem?

František Jaskula

Šelmy jsou pro Beskydy velmi atraktivní téma. Hodně se o nich mluví a píše, jejich mapování se účastní spousta dobrovolníků. Řeší se náhrady škod, probíhají setkání s myslivci a chovateli... Stačí to ale všechno nebo jsou potřeba další kroky?

Kapacita hor je malá

Rys, medvěd i vlk jsou šelmy, které pro svou existenci potřebují určité zázemí s bezpečnými úkryty a možností v klidu vychovávat mláďata. A právě příkré svahy spadající často od hřebene po úpatí o více jak 500 metrů, spolu s členitostí Beskyd, představují určité omezení lidských aktivit. Takovéto lokality jsou důvodem, proč se velké šelmy v Beskydech vyskytují. Nesmíme ovšem zapomínat na skutečnost, že Beskydy, ani všechna karpatská pohoří v ČR, nikdy neumožní existenci samostatné populace šelem. Na to je jejich biotopová kapacita příliš malá. Šelmy zde vždy budou pouze jako západní výběžek mnohem větší populace s centrem na Slovensku.

Průchodnost je zásadní

Naprosto zásadním úkolem proto bude zachovat migrační propojení. Při podrobnějším studiu mapových podkladů, pozorování šelem a situace v terénu zjišťujeme alarmující skutečnost, a to, že cest kudy se mohou šelmy z nejbližší jádrové oblasti Malé Fatry do Beskyd dostat, je méně než deset. Některé z nich jsou už dnes průchozí jen velmi obtížně a u dalších hrozí jejich znepřístupnění v souvislosti s výstavbou rodinných domů nebo rozvojem silniční dopravy. Situace je o to složitější, že zmiňovaná kritická místa jsou především na území SR ve volné krajině (tedy mimo jakákoliv chráněná území) a v podstatě se jedná o poslední proluky v rozsáhlé údolní zástavbě. Tato místa je potřeba zachovat nezastavěná a neoplocená, případně je doplnit výsadbami. Na stejných migračních trasách je také závislá populace šelem v přilehlé oblasti Polska.

Spolupráce na mezinárodní úrovni

Otázkou je, jak tohoto úkolu dosáhnout? Jedinými dostupnými nástroji jsou územní systémy ekologické stability (tj. soustava biocenter a biokoridorů) a územní plány. Ale představa, že výskyt velkých šelem závisí na tom, v jaké podobě schválí obecní zastupitelstva územní plány a zda je budou všichni stavebníci a úřady respektovat, je dosti mrazivá. Jako nezbytná se tedy ukazuje spolupráce na mezinárodní úrovni.

Pokud se nám podaří zachovat propojení s centrálními slovenskými populacemi, zůstává nám ještě řada úkolů k řešení na úze-

Důležitá je mezinárodní spolupráce - zoologové Správ CHKO Beskydy a CHKO Kysuce.

mi samotných Beskyd. Také zde nesmí dojít k rozdělení (fragmentaci) doposud víceméně celistvého biotopu na část Moravskoslezských Beskyd, Vsetínských vrchů a Javorníků. Toto rozdělení by mohlo být způsobeno jak doplňováním zástavby a dopravy v údolích, tak realizací sportovních rekreačních areálů na hřebenech a na klíčových místech jako je například oblast Bílého kříže. Přestože šelmy využívají pro svou obživu a rozmnožování rozsáhlá území (v případě medvěda se jedná o desítky kilometrů čtverečních, u rysa a vlka to jsou i stovky kilometrů), nesmíme ustrnout při jejich ochraně pouze u otázky migračních koridorů. Je potřeba také zajistit klidové oblasti, kde je nebude permanentně vyrušovat svými aktivitami člověk.

Jeden rys a deset lidí

Jak ukázaly poslední výzkumy, je zatížení Beskyd nejrůznějšími lidskými sportovně

Navrhovaná opatření se týkají také náhrad škod na hospodářských zvířatech zabitých velkými šelmami.

rekreačními aktivitami obrovské. Není potřeba zde rozebírat počty hromadných akcí konaných v zimě i na jaře, akcí konaných v noci, množství nelegálních vjezdů až už osobními nebo terénními automobily, motocykly, sněžnými skútry... Zarážející je, že v rámci monitoringu šelem, kdy byly na skutečně obtížně přístupná místa umístěny fotopasti, bylo na jeden snímek libovolné šelmy (liška, kuna, jezevec, rys...) pořízeno více jak deset snímků lidí!

Chovatelé a myslivci

Na konci loňského roku dokončil Ústav biologie obratlovců Akademie věd ČR materiál nazvaný Souhrn doporučených opatření pro evropsky významnou lokalitu (EVL) Beskydy, kdy identifikoval jako jeden ze stěžejních problémů konflikt se zájmy chovatelů hospodářských zvířat a myslivců. I když je zřejmé, že hlavní podíl na stagnaci populací či

V Jablunkovském průsmyku se kříží dopravní trasy i nejdůležitější migrační koridor velkých šelem. Ovšem bez dlouho slibovaného ekoduktu přes frekventovanou silnici I/11 mají populace šelem v Beskydech neradostné vyhlídky.

početním úbytku velkých šelem má ilegální odstřel (ať už na české nebo slovenské straně hranice), přesvědčivé a zákonem použitelné důkazy chybí. Při řešení tohoto problému se doposud nejvíce využívá osvětová a vzdělávací činnost, která však sama tuto situaci nedokáže v dohledné době zásadněji změnit. Zpracovatelé souboru doporučených opatření konstatují, že jediným řešením, jak zamezit ilegálnímu lovu velkých šelem na území EVL je vrátit výkon práva myslivosti státu. V případě chovatelů hospodářského zvířectva vyplácet kompenzace za zvířata zabitá velkými šelmami pouze v případech, kdy jejich chov splňuje alespoň základní podmínky chovu hospodářských zvířat v oblastech s výskytem velkých šelem (držení speciálních plemen psů, pastviny ohrazené elektrickými ohradníky, pastva pod dozorem pastevce, noční ustájení hospodářských zvířat).

Pro území Beskyd jsou v souboru doporučených opatření navrhovány následující klíčové aktivity:

1) Ochrana „klidových oblastí pro velké šelmy“

Smyslem návrhu klidových oblastí pro velké šelmy je vytvořit pro ně území, která by jim sloužila jako refugia (útočiště), kam by se mohly šelmy uchýlovat a nebyly tam ohrožovány a vyrušovány. Oblasti jsou navrženy s ohledem na vhodnou strukturu terénu s vhodnými biotopy, pro lidi obtížně přístupné a dosud málo využívané pro turistiku a jiné volnočasové aktivity.

2) Zabezpečení migračních cest dopravním značením

Na základě výsledků získaných pomocí GPS telemetrie rysa ostrovida můžeme s poměrně vysokou přesností lokalizovat místa, která velké šelmy využívají nejčastěji k přechodům přes silniční komunikace. Doporučuje se umístit do těchto úseků dopravní značení „Pozor zvěř“ s dodatkovou tabulkou s omezením rychlosti na 50 km/hod v nočních hodinách. Uvedené opatření by mělo přispět k bezpečnější migraci velkých šelem. V okolí těchto úseků by se mělo zabránit jakýmkoliv zásahům snižujícím průchodnost krajiny (např. oplocování pozemků, kácení lesních porostů v okolí cest, nová výstavba).

3) Omezení turistických aktivit

Týká se především hromadných turistických akcí vedoucích navrhovanými klidovými oblastmi, a také všech podobných aktivit pořádaných v nočních hodinách (např. noční výstup na Lysou horu).

4) Usměrnění „výzkumných“ aktivit

Velké šelmy jsou z pohledu výzkumného velmi atraktivní a stávají se tak cílem „výzkumu“ různých organizací či jednotlivců, kteří k jakémukoliv výzkumu nemají žádné odborné ani organizační předpoklady. Tyto aktivity by měly být velmi přísně regulovány. Na území EVL by měla být povolena výzkumná činnost pouze organizacím, které ji mají uvedenou ve zřizovací listině a ve spolupráci se Správou CHKO.

5) Úprava územních plánů

Pro zachování stávajícího prostředí je nutné zamezit všem typům staveb podílejících se na omezení „průchodnosti“ krajiny na území EVL (týká se především oplocení pozemků, povolování staveb mimo intravilány obcí, výstavby nových rekreačních zařízení apod.) Se zvláštním důrazem je třeba uplatňovat prosazení zákazu výstavby těchto negativních prvků v navrhovaných klidových územích.

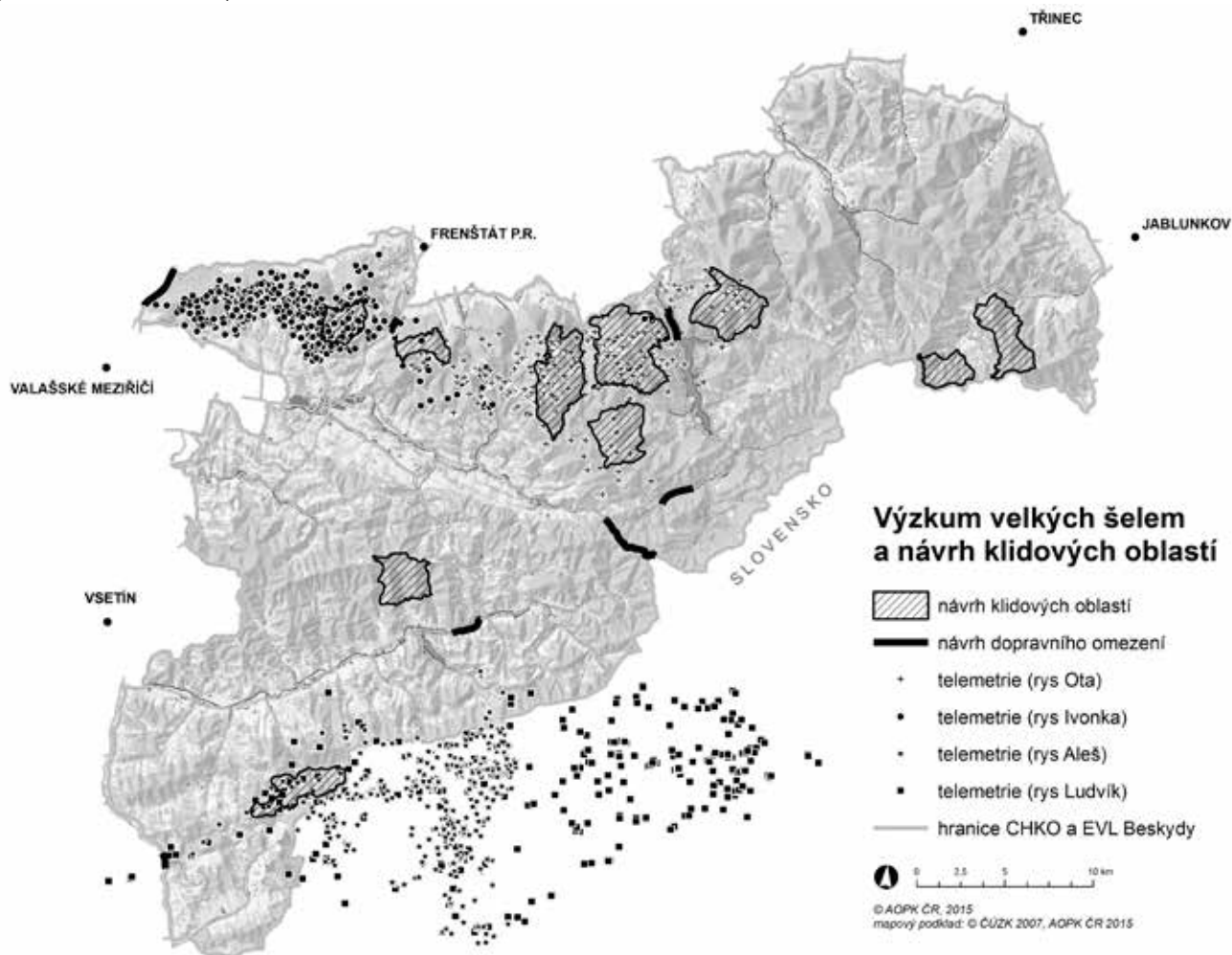
6) Osvěta

Z dlouhodobého hlediska je funkce osvěty nezastupitelná.

7) Přeshraniční spolupráce

Území EVL je jediným místem v České republice, kde se vyskytují přirozeně všechny tři druhy velkých šelem. Vzhledem k tomu, že existence velkých šelem v EVL Beskydy je přímo závislá na prosperitě jejich populací na Slovensku, je naprosto nezbytná přeshraniční spolupráce týkající se především monitoringu jejich výskytu, sledování migrací a lokalizace migračních koridorů.

Vlk, rys a medvěd patří mezi největší klenoty karpatské přírody. Byla by nesmírná škoda, kdyby Beskydy byly o tyto klenoty neuvážlivým „rozvojem“ ochuzeny. A co říci na závěr? Snad jen to, že se ochrana velkých šelem na území Beskyd odvíjí od ochrany každého jedince. ■

Velké šelmy a veřejnost

Petr Konupka

Směřovat zajímavé a relevantní informace o velkých šelmách k veřejnosti - to si klade za cíl projekt ČSOP Salamandr „Velké šelmy a veřejnost“, který je podpořený Nadačním fondem Hyundai a Nadací Open Society Fund Praha. Pokud bude veřejnost přítomnost velkých šelem vnímat pozitivně, lze předpokládat, že i jejich ochrana může být efektivnější a bude ji možné lépe prosazovat.

I proto jsou v Beskydech rozmístěny fotopasti a záběry z nich průběžně zveřejňovány na stránkách projektu. Zajímavé záběry a videa s rysy jsou prezentovány také formou webových aktualit. Snímky z fotopastí oživují vydaný stolní kalendář 2015 a dětské pexeso, nazvané výstižně Bexeso. Pro základní školy byly uspořádány přednášky.

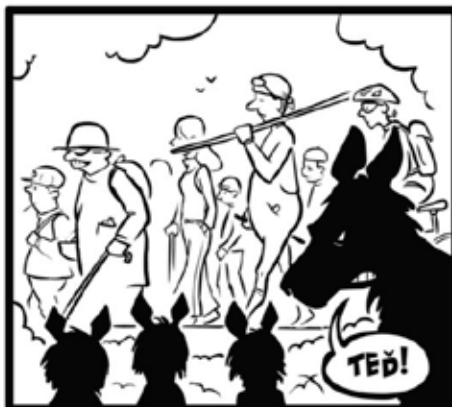
Také tento zpravodaj, který je věnován velkým šelmám (a nejen těm) v Beskydech (a nejen tam) zprostředkuje, aby se všechny podstatné informace i rozhovory s odborníky, kteří k pozitivnímu přístupu k velkým šelmám přispívají, a někteří se dokonce i sami podílejí na vzniku významných dokumentů na jejich ochranu, dostaly k širší veřejnosti. ■

Rys Aleš si značí své teritorium.

CO SE DĚJE V BESKYDECH

Píše Melecký, kreslí Vyoral. © ČSOP Salamandr 2014

Velké šelmy. Zvířata potřebují volnost pohybu. Pro vlka, rysa a medvěda to platí dvojnásob. Nové domy, cesty, oplocení nebo hromadné akce se pro ně mohou stát na některých místech bariérami. Máme se tedy vrátit na stromy nebo se stáhnout jen do měst? Samozřejmě ne. Pro začátek stačí vědomí, že krajinu nevlastníme, zato ji s lehkým sdílíme.

Velké šelmy bychom měli především poznat a přijmout jejich existenci

Prof. Ing. Jaroslav Červený, CSc. je absolventem VŠZ v Praze. Pracoval mimo jiné na Odboru ochrany přírody Ministerstva životního prostředí ČR a Ústavu biologie obratlovců AV ČR v Brně. V současnosti působí na Katedře myslivosti a lesnické zoologie ČZU v Praze. Velkými šelmami se intenzivně zabývá od roku 1995, v současnosti je řešitelem projektu tzv. Norských fondů „Plán péče o velké šelmy ČR“.

Jak se díváte na situaci, že v ČR stále chybí plán péče o velké šelmy?

Plán péče pro jednotlivé druhy velkých šelem dnes mají téměř všechny státy Evropy, kde se tyto živočichové vyskytují. Česká republika je tak bohužel jednou z mála nelichotivých výjimek. Přitom první plán péče byl již u nás zpracován před více jak 10 lety. Bohužel se z různých důvodů nenalezla vůle tento program schválit. Na vypracování programu se tehdy podíleli snad všichni tehdejší odborníci na velké šelmy ČR. V současnosti máme díky finanční podpoře tzv. Norských fondů druhou možnost vypracovat dokument, který by řešil aktuální stav ochrany velkých šelem v ČR, ať se jmenuje plán péče, záchranný program či management plán. Vytvoření tohoto plánu zajišťuje Fakulta lesnická a dřevařská ČZU v Praze společně s Ústavem biologie obratlovců AV ČR v Brně. Nelze než doufat, že tentokrát bude vypracovaný plán péče oficiálně schválen a stane se závazným a hlavně plně dodržovaným dokumentem.

Jaké je podle Vás současné vnímání přítomnosti velkých šelem v ČR, resp. v Evropě?

Současné novinové či televizní záběry zabíjených velkých šelem nápadně připomínají fotografie ze starých knih a časopisů, na nichž se hrdí lovci pyšní svými „velkolepými úlovky“. Většina států Evropy zaručuje dnes velkým šelmám zákonnou ochranu, a mnohé z nich vyvinuly nemalé úsilí, aby je navrátily

do míst, na nichž je předchozí generace vybíly. Jejich návraty jsou pro někoho radostnou událostí a zárukou opětovné rovnováhy v přírodě, pro jiného však znamenají nevitáné ohrožení majetku či zájmů. Zvláště lidé na venkově považují nejen šelmy, ale všechny predátory za nepřátele. Tento postoj je radikálně odlišný od názorů městské většiny moderní společnosti, která přijala romantickou představu o šelmách a jejich místě v přírodě. Odlišný je i postoj lidí z vyspělých průmyslových společností západní Evropy a lidí ze „zaostalejších“, ale blíže přírodě žijících obyvatel Evropy východní.

S nadsázkou se dá konstatovat, že velké šelmy geopoliticky rozdělují Evropu na státy, v nichž lidé s velkými šelmami žili nepřetržitě, a státy, které již své šelmy dávno vyhubily, ale mají rozhodující slovo v tom, jak by lidé s šelmami měli žít. Vlk, medvěd a rys se stávají jakýmsi „emotivními klíčovými druhy“ pro obnovu přírodních ekosystémů v Evropě. Jejich začlenění do pozmeněného prostředí současné krajiny bude určité trvat několik lidských generací a možná povede i k četným střetům. Velké šelmy představují pro obyvatele celé střední Evropy asi nejproblémovější skupinu ze všech volně žijících živočichů. Obecně je tolerován spíše jejich přirozený návrat než záměrné vypouštění.

Pokud bude ve veřejnosti převládat názor, že velké šelmy do dnešní přírody nepatří, a pokud obyvatelé venkova nebudou pociťovat

za jejich zachování v přírodě odpovědnost, bude jejich ochrana zcela neúčinná. Jejich osud mají ve svých rukou především myslivci; ti se s nimi v lese setkávají nejčastěji, a to s puškou a beze svědků. Příklady z celé střední Evropy, kde je myslivost historicky založena na „zbožňovaném kultu trofejí“ a umělé nadprodukci „užitkové zvěře“, dokazují, jak křehká a úzká je hranice mezi prosperitou a zánikem populací velkých šelem. Jejich absolutní ochrana bývá kontraproduktivní nebo alespoň neúčinná, regulační lov však hrozí rozsáhlým zneužitím.

Jak se tedy na současný návrat velkých šelem máme dívat? Máme žít ve strachu o svůj život či majetek, být nadšeni, nebo velké šelmy ignorovat? Máme velké šelmy opět vyhubit, regulovat jejich stavy, nebo je úporně chránit?

Mohou být velké šelmy zásadní překážkou např. pro chovatele hospodářských zvířat?

Velké šelmy u nás nežijí jen v územně omezených, přirozených nebo přírodě blízkých lesních ekosystémech, ale i v krajině, kterou člověk dost pozměnil a využívá ji. Stávají se tak určitým potravním konkurentem člověka a mohou omezovat některé činnosti (chov hospodářských zvířat, myslivost atd.). Přehnutí velkých šelem v naší přírodě závisí na pozitivním postoji veřejnosti k nim, především však na účelné náhradě škod. Celkový podíl hospodářských zvířat zabíjených velkými šelmami v různých oblastech Evropy

zpravidla nepřesahuje 1 % stavů, ale např. v Alpách jsou přirozené ztráty u pastevně chovaných ovcí 3–5 %.

V Beskydech se trvale vyskytují ryši a každoročně je zaznamenána i přítomnost vlků a medvědů, i přesto z nich mají někteří lidé obavy. Představují skutečně pro člověka v nějakém směru nebezpečí?

Velké šelmy vzbuzují u mnohých lidí stále ještě pocit nebezpečí a strachu o život. Lidé se s nimi ve volné přírodě sice občas setkávají, ale případy zranění jsou neobvyklé a usmrčení člověka naprosto výjimečné.

Pro člověka je nejnebezpečnější medvěd hnědý, zvláště pak jedinci, kteří z různých důvodů ztratili přirozenou plachost a chodí k lidským sídlům přizívat se odpadky, nebo jedinci (samice s mláďaty), kteří byli nečekaně překvapeni. Alarmující je skutečnost, že počet případů napadení člověka v mnoha lokalitách je dosti vysoký (např. Rumunsko) nebo povážlivě stoupá (Slovensko).

Ačkoli se o útocích vlků na lidi traduje spousta historek (hlavně z Ruska a severní Evropy), neexistuje z Evropy za několik posledních století hodnověrný důkaz (kromě pokousání vlky nemocnými vzteklinou). Fatální případy se v poslední době odehrály pouze v Indii, kde vlci každoročně zabili nebo zranili několik dětí.

Rys je v tomto ohledu ze všech tří druhů nejméně problémový. Zdravý na člověka téměř nikdy neútočí a útoky jedinců nemocných vzteklinou jsou neobyčejně vzácné. V Evropě doposud neexistuje případ, že by rys usmrtil nebo vážně zranil člověka. V České republice není známo žádné napadení, ze Slovenska víme o třech případech, které však skončily pouhým poškrábáním.

Velké šelmy jsou hostiteli různých druhů parazitů a přenašeči chorob, jež jsou pro člověka smrtelné. Jde především o vzteklinu, virové onemocnění, které se vzácně obje-

vuje u všech tří druhů, většinou však pouze v tzv. tiché formě. Poměrně často se u všech vyskytuje parazit svalovec stočený, u vlků se přidávají ještě tasemnice, které jsou nebezpečné i pro člověka.

Čím jsou velké šelmy nejvíce ohroženy?

Za hlavní příčiny ohrožení všech velkých šelem lze nejen u nás, ale i v celé střední Evropě označit ilegální (popřípadě nadměrný) odstřel, zabití na silnicích, odmítavý postoj sdělovacích prostředků a veřejnosti, genetickou izolovanost dílčích populací, roztříštění biotopů dálnicemi, rychlostními komunikacemi či zástavbou včetně obnoveného osídlení horských a lesních oblastí, přímé vyrušování, změny prostředí (především opětovné odlesnění krajiny), hybridizaci a existenci ferálních populací vlků (zahrnují jedince vlků, kteří byli dříve chováni v zajetí), nedostatek potravy, resp. kořisti a choroby. Tyto příčiny mají v různých oblastech Evropy různý význam.

Jaký přístup by podle Vás byl optimální pro zajištění dlouhodobé existence velkých šelem na našem území?

Vnímání velkých šelem je velmi rozdílné a jednotlivé zájmové skupiny mají většinou naprosto protichůdné názory jak s nimi zacházet. Podle zahraničních zkušeností se za nejvhodnější přístup k velkým šelmám považuje dlouhodobé a hlavně rozumné řízení („management“) jejich populací. Management v biologickém kontextu je sice slovo neobvyklé, nejvýstižněji však postihuje širokou škálu činností: ochranu, péči, usměrňování či obhospodařování populací. Přeloženo do řeči normálních smrtelníků to znamená, že velké šelmy bychom měli především poznat a přijmout jejich existenci, nepřeceňovat, ale ani nepodceňovat potenciační nebezpečí vyplývající z jejich způsobu života a v případě nutnosti jejich stavu i regulovat. ■

Za rozhovor děkuje Petr Konupka, ČSOP Salamandr.

Rysbook

Petr Konupka

Na straně 2 jste si mohli přečíst krátké shrnutí výsledků projektu AOPK ČR „Monitoring velkých šelem v EVL Beskydy“, v rámci kterého byla prováděna také GPS telemetrie na 4 rysech. Nyní se vám tato zvířata, která pomohla znalosti o beskydských rysech posunout o pořádný kus dále, stručně představí:

Ivonka

Byla jsem odchycena v březnu 2011 ve Veřovických vrších a proti své vůli jsem se stala prvním odchyceným rysem v rámci projektu. (Hnutí Duha mě uvádí pod jménem Lenka). Po odchycení a zubní prohlídce jsme zaslechla odhad svého věku na necelé dva roky. Telemetricky sledována jsem byla téměř 15 měsíců, ale kvůli závadě na telemetrickém obojku nedošlo k jeho odpojení, a tak ho nosím

odnes... možná i díky němu letos oslavím už šesté narozeniny. V době telemetrického sledování jsem využívala oblast o velikosti asi 150 km². V roce 2013 i 2014 jsem na svět přivedla po dvou koťatech. Otcem koťat byl v obou případech rys Ota - i když je to proutník, je to fešák, a jiný kocour v centrální části Beskyd, kde se pohybují, stejně není. Myslím, že naše 4 koťata, podstatně posílila rysí řady v Beskydech... a při troše štěstí jsou v době vydání tohoto zpravodaje již na mně přísáté nové letošní přírůstky.

Ludvík

V červenci roku 2012 jsem se nad dlouho čekající klec na mé trase slitoval a vyzkoušel její funkčnost - byla funkční. Jméno jsem obdržel po známém zoologovi a znalci velkých šelem Ludvíku Kuncovi. Pokud se někde dočtete o Králi Javorníků, to jsem také já. Je to můj nick. Zároveň jsem vám tím napověděl, kde je můj domov a že toho dost nachodím. Sledován jsem byl téměř 10 měsíců a pohyboval jsem se až na 700 km². Při odchytu mi mohlo být tak 7 let, takže nyní jsem už 10 let

starý. Vždy jsem se více zdržoval na slovenské straně a v současnosti už státní hranici nepřekračuji téměř vůbec. Jsem otcem rysa Aleše, který se představí za chvíli a vzhledově je mou povedenou kopií.

Ota

Za mnou (a vlastně i přede mnou) sklapla klec v dubnu 2013, a to až při mé čtvrté návštěvě. Do té doby mi do karet hrálo počasí, které vždy klec vyřadilo z provozu. Později ještě pomohla i kámoška liška, která upravila interiér zařízení tak, že klec musela být přes noc zajištěna a já mohl projít. Můžete mě najít také pod přezdívkou Licous. Věk byl tehdy odhadován na 3–4 roky, teď jsem prostě kocour v plné síle. Na kocoura toho moc nenachodím, protože se pohybují v oblasti „pouze“ asi 140 km², jak prozradilo 8,5 měsíční telemetrické sledování. Ale proč bych se zbytečně

plahočil? Líbí se mi v centrální části Beskyd, kde nehladovím a ještě tam potkávám dvě pěkné kočky. Jak už naznačila Ivonka, v posledních dvou letech jsem otcem jejich koťat a nejen jich. Pomohl jsem beskydské rysí řadě posílit už o 6 koťat..., ale Ivonka už asi něco tuší, když mě označuje za proutníka.

Aleš

Jsem posledním rysem odchyceným v rámci projektu. Tatka Ludvík vyprávěl o bezva „úletu“ po návštěvě kovové klece, tak když jsem takové zařízení našel, hned jsem vlezl dovnitř. Jako ostatní, i já mám přezdívkou - říkají mi ještě Olda. Po 7,5 měsíčním sledování nepřesáhla oblast, kde se pohybují 170 km². V době odchytu mi mohly být 3–4 roky a jsem tedy dospělý kocour. Také já preferuji slovenskou stranu Javorníků, stranu českou mám spíše jako zpestření.■

Aktuální publikace o šelmách

Vybral František Šulgan

Medvěd hnědý

Jedná se o dotisk letáčku, ve kterém najdete, jak se zachovat při setkání s medvědem, jak se chovat v prostředí, kde se medvědi vyskytují, jaká pravidla dodržovat při táboření v přírodě nebo při nakládání s odpady u chat nebo chalup.

Vydala ZO ČSOP Radhošť z Rožnova pod Radhoštěm, 2014.

Letáček si je možné stáhnout v elektronické podobě na www.ursus.cz nebo získat na Správě CHKO Beskydy.

Velké šelmy na Moravě a ve Slezsku

Publikace na 189 stranách popisuje rysa, vlka a medvěda, historický a současný výskyt velkých šelem v ČR, pobytové znaky velkých šelem, případové studie, význam velkých šelem v ekosystémech a opatření na ochranu velkých šelem.

Vydala Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. Autoři: Miroslav Kutal, Josef Suchomel a kol.

Je možné ji získat v elektronické podobě na www.selmy.cz nebo u Hnutí Duha Olomouc.

Analýza výskytu velkých šelem a průchodnosti krajiny v Západních Karpatech

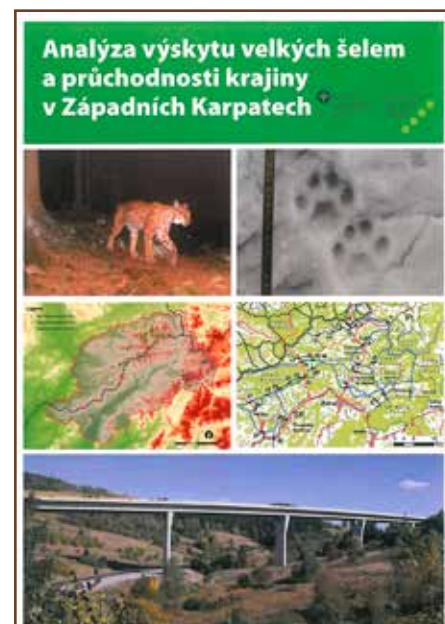
Publikace popisuje výskyt velkých šelem na česko-slovenském pomezí zjištěný pomocí fotopastí, fotomonitoring rysa v CHKO Kysuce, genetiku rysa ostrovida v Západních Karpatech, dopravní kolize s medvědem hnědým a propustnost cest v oblasti NP Malá

Fatra a aktualizace vymezení migračních koridorů v Západních Karpatech.

Vydala Mendelova univerzita v Brně, Lesnická a dřevařská fakulta, 2014.

Editori: Miroslav Kutal a Josef Suchomel.

Publikaci je možné získat v elektronické podobě na www.selmy.cz nebo u Hnutí Duha Olomouc. ■

Výsledky mapování velkých šelem v roce 2015

Dana Bartošová

V termínu 19.–22. února 2015 se v CHKO Beskydy uskutečnilo 31. mapování výskytu velkých šelem. Akci organizovala Správa CHKO Beskydy a zúčastnilo se jí kolem 80 profesionálních a dobrovolných ochránců přírody.

Během čtyř dnů mapování se na území CHKO Beskydy podařilo získat 27 údajů o výskytu rysů a 4 údaje o přítomnosti vlků. V příhraniční slovenské oblasti (CHKO Kysuce) bylo získáno 5 údajů o rysech a 3 o vlcích. Mimo termín mapování bylo v širší oblasti Beskyd letos zaznamenáno dalších 7 známek přítomnosti rysa a 19 údajů o vlcích.

Současné poznatky nasvědčují tomu, že v CHKO Beskydy na území Moravskoslezských Beskyd a Veřovických vrchů žije celkem 9 rysů (dospělí a dospívající mláďata). Kromě nich se na české straně Javorníků

a ve Vsetínských vrších přechodně objevují 3 rysové s trvalým výskytem na slovenské straně Javorníků, kterou obývají spolu s dalšími slovenskými jedinci.

Podle dosavadních nálezů se v CHKO Beskydy vyskytují pravděpodobně 3 vlci, jejichž rozlehlé teritorium zahrnuje i Slezské Beskydy a pohraniční území Slovenska a Polska. Výskyt medvěda v letošním roce dosud nebyl v CHKO Beskydy potvrzen.

Rysové, vlci a medvědi v Beskydech představují okrajovou, a proto velmi zranitelnou součást karpatských populací velkých šelem. Jejich budoucnost v CHKO Beskydy závisí na respektování ochrany jednotlivých zvířat ze strany myslivců, na ochraně jejich beskydského biotopu a na zachování migračních tras velkých savců mezi Beskydami a slovenskou a polskou částí Karpat. ■

